

Zakaj je tema (za nas) aktualna?

- osebe z MDR so **pogostejše viktimizirane**,
- **zaradi svoje nemoči** (ne razumejo abstraktnega pomena KD, zlorabe, težko opredelijo prestop meje, šibke osebne meje idr.) **in zmanjšanih možnosti odpora** (podobnost z otroki in pripadniki ranljivih skupin) ,
- k povečanju ranljivosti prispeva dejstvo **okrnjenih komunikacijskih zmožnosti**, predvsem verbalne komunikacije,
- težko izpovedo nasilje, pričajo, zato je **dokazovanje KD oteženo** (problem komunikacije in tudi **predsodkov na strani služb**),
- možnosti, da dejanje ne bo odkrito in storilec **ne bo kaznovan** so v teh primerih razmeroma visoke, zato **se dejanja ponavljajo, storilci pa si take žrtve načrtno izbirajo.**

- po raziskavah se v vlogi žrtve znajdejo 4 -10x pogosteje kot osebe iz večinske populacije,
- 90% oseb z MDR naj bi v življenju izkusilo katero od oblik spolne zlorabe,
- delež odkritih in obravnavanih KD pa je nizek,
- v malo primerih osebe s MDR izpovedo zlorabo, še redkeje pride do prijave policiji /CSD in zgolj del prijavljenih primerov gre v nadaljnjo obravnavo (sistem sit),
- dodatno sito predstavljajo **prepričanja/stališča njim bližnjih oseb** (svojci, zaposleni - skrivajo, ne zaupajo službam ipd.).

Zloraba v odnosu, ki ga želimo ohraniti – značilnost nasilja v družini in skrbstvenih odnosih

- z vidika obravnave in preprečevanja, so ti primeri posebej zahtevni,
- to je problem v vseh primerih zlorab v intimnih, skrbstvenih, družinskih odnosih, saj žrtev želi ohraniti odnos z osebo, ki jo zlorablja: odrasel otrok – starši, partnerica, ki ne želi prekiniti odnosa, oseba, ki je eksistenčno in drugače odvisna od povzročitelja ipd.),

Vplivi življenjskih razmer (in družbene percepcije nasilja)

Dodatno povečujejo ranljivost tudi življenjske razmere, v slabih socioekonomskih pogojih se povečuje število zlorab (porast (tudi nehotenega, ne načrtnega) zanemarjanja, ekonomskih zlorab in drugih oblik, povezano z nemočjo, stisko skrbnikov).

Institucionalno okolje

- problem zlorab v institucionalnem okolju (kultura molka, tolerance, zavezništva ipd.),
- problem ne odkritih zlorab, visoke tolerance do nasilja v socialno varstvenih zavodih (M. Grom, Pravna praksa, avgust 2014), ne poznavanje postopkov, ne prijavljanje, strah pred postopki, osebno vključenostjo, skrb za ugled ustanove...
- Potencialne prednosti VDC: strokovno znanje, občutljivost, (dobri) odnosi z uporabniki, poznavanje posameznikov, hitro zaznavanje sprememb, vsakodnevna prisotnost, omogoča redno spremljanje

Specifika dela z osebami s posebnimi potrebami

Zaradi **vedenj naših uporabnikov**, ki izhajajo iz njihovega specifičnega življenjskega položaja (odvisnost, naučena pridnost/prijaznost in druge **strategije preživetja** v položaju odvisnosti/nemoči), lahko zaposleni hitro in **enostavno dobimo (osebno) potrditev** zase (da smo dobri, da znamo delati z zahtevno/specifično ciljno skupino, da smo potrebni, pomembni, priljubljeni, pametni, vodje/glavni, sposobni, strokovni, da zmoremo vzpostaviti nadzor ipd.).

Naučena pridnost, nemoč ipd.

Pomembno je vedeti...

... da **gre za naučena vedenja**, za strategije, **katerih izraze si zaposleni lahko zmotno razlagamo** kot pokazatelje našega dobrega dela oz. zaupnega delovnega odnosa... (za katerega si moramo prizadevati = naša odgovornost).

Nevarnost pri delu z osebami v položaju socialne izključenosti/odvisnosti = **zloraba moči/položaja/vloge!**

Zaradi nizke socialne kompetence (ki je praviloma prisotna tudi v družinah/mreži), so te osebe pogosteje žrtve različnih zlorab.

Predsodki in stereotipi ...

Zlorabe se pogosto ne obravnavajo dovolj resno. Številne ostanejo prezrte. **Razlog:** Tudi v strokovnih službah zaznamo prisotnost cele palete **stereotipiziranih predstav.**

Predstave o naših uporabnikih se razvrščajo po kontinuumu od romantičnih predstav o otroški čistosti do grozljivega/nevarnega drugega (ki izkorišča ipd.).

Pogosto zadevajo tudi pomembne druge uporabnikov, tj. svojce, družine, zaposlene ... („okužba z numinoznim“). **To je dejstvo! s katerim se moramo soočiti.**

.Zaposleni v VDC smo lahko del rešitve ali del problema.

.Za prepoznavanje, odzivanje in ravnanje so ključna naša osebna prepričanja (znanje, verovanja, dopuščanje dvoma, zmožnost „metapozicioniranja“ itd.).

zakonodaja

uvajanje določb - kronološko,

ZSV,

KZ,

ZPND

Zakonodaja

- šele v 90tih kriminalizacija posilstva v zakonski zvezi,
- 1999 novi omejevalni ukrepi: novela Zakona o kazenskem postopku uvede alternative priporu, med temi tudi možnost izreka prepovedi približevanja določenemu kraju ali osebi (195.a člen ZKP),
- Novela Zpol (2004) –uvede policijsko prepoved približevanja
- ZPND (marec 2008) –sprejet sistemski zakon
- KZ 1 (november 2008) – opredeli nasilje v družini kot samostojno KD,
- 2010 področni pravilniki (krovni, policijski, VIZ, zdravstveni) –podrobneje uredijo sodelovanje služb,
- področni nacionalni program, akcijski načrt.

ZSV 91. člen (2. odstavek)

3. Postopek pri uveljavljanju in izvajanju storitev

•Pobudo za začetek postopka po uradni dolžnosti dajo lahko zakonec, otroci, osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu z osebo, ki potrebuje varstvo in pomoč, delodajalec in sindikat.

•Organi ter zavodi in druge organizacije, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost otroka, mladoletnika ali osebe, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost, so dolžni o tem obvestiti center za socialno delo na svojem območju.

KAZENSKI ZAKONIK

(Ur.l. RS št. 55/08)

Enaindvajseto poglavje: KD zoper zakonsko zvezo, družino in otroke

Členi **191.(nasilje v družini)**, **192.(zanemarjanje otrok in surovo ravnanje)** in **193. (kršitev družinskih obveznosti)** opredeljujejo *tri kazniva dejanja*, ki so povezana z nasiljem v družini, vsa se preganjajo po uradni dolžnosti, zato je prijava (policiji, CSD) vedno obvezna.

Prijava = obvestilo o zaznanem sumu nasilja. Vedno govorimo o sumu – zato previdno z označevanjem, obsojanjem, prehitrim sklepanjem!!!

Opustitev ovadbe kaznivega dejanja ali storilca 281.čl.KZ

•(2 odst.) Uradna oseba, ki zavestno opusti ovadbo kaznivega dejanja, za katero zve pri opravljanju svoje službe, če je zanj z zakonom predpisana kazen treh ali več let zapor, storilec pa se preganja po uradni dolžnosti, se kaznuje z zaporom do treh let.

Predpisana kazen nad 3 leta = dolžnost prijave – uradna oseba,

... najmanj do 15 let – vsi.

191. člen KZ – nasilje v družini

•(1) Kdor v družinski skupnosti z drugim grdo ravna, ga pretepa ali drugače boleče ali ponižujoče ravna, ga z grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganja iz skupnega prebivališča ali mu omejuje svobodo gibanja, ga zalezuje, ga prisiljuje k delu ali opuščanju dela ali ga kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih enakih pravic spravlja v skupnosti v podrejen položaj, se kaznuje z zaporom **do petih let**.

•(2) Enako se kaznuje, kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka v kakšni **drugi trajnejši življenjski skupnosti**.

•(3) Če je dejanje iz prvega odstavka storjeno proti osebi, s katero **je storilec živel v družinski ali drugi trajnejši skupnosti**, ki je razpadla, je pa dejanje s to skupnostjo povezano, se storilec kaznuje z **zaporom do treh let**.

Izvršitvena ravnanja:

- grdo ravnanje,
- pretepanje,
- ali drugače boleče ali ponižujoče ravnanje,
- z grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganjanje iz skupnega prebivališča ali omejevanje svobode gibanja,
- zalezovanje,
- prisiljevanje k delu ali opuščanju dela
- ali kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih enakih pravic spravljanje v skupnosti v podrejen položaj.
- TRAJANJE, ZLORABA MOČI in PODREJANJE (MOČ)!

ZPND, marec 2008 – cilji zakona:

- opredeliti nasilje v družini,
- izpostaviti dolžnost (takojšnjega) nudenja pomoči žrtvi,
- zagotavljanje varnosti in strokovne obravnave žrtvam,
- strokovno delo s povzročiteljem (dolgoročna varnost žrtve),
- vzpostaviti in določiti (postopke) sodelovanje med institucijami,
- brezplačna pravna pomoč,
- novi ukrepi za zaščito žrtev.

ZPND določa:

Pojem nasilja v družini:

- opredelitev družinskih članov – širše kot Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih
- opredelitev nasilja – različne oblike (fizično, spolno, psihično, ekonomsko, zanemarjanje)
- vsem žrtvam je zagotovljeno enako obravnavanje; posebnih oblik varstva so deležni otroci; **posebne skrbi** pri obravnavi so deležne tudi starejše osebe in invalidi ter osebe, ki niso zmožne skrbi zase.

Vlogo in naloge organov in organizacij:

Dolžnost prijave, 6. člen: Organi in organizacije, ki pri svojem delu izvedo za okoliščine na podlagi katerih je lahko sklepati, da gre za nasilje v družini **so dolžni takoj obvestiti center za socialno delo.**

Vsakdo, **zlasti pa strokovne delavke/ci** v zdravstvu, vzgojno izobraževalnih ustanovah , mora ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti **takoj obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je otrok žrtev nasilja. (status otroka!)**

Dolžnost ravnanja: 5. člen: organi in organizacije so **dolžni izvesti vse postopke in ukrepe**, ki so **potrebni za zaščito žrtve glede na stopnjo njene ogroženosti*** .

V obravnavi primera imajo otrokove pravice prednost pred pravicami in koristmi drugih udeležencev postopka.

■ = koristi oseb z manj moči/ večja ogroženost

• ***5. člen** – zelo široka/odprta določba!!!(načelo sorazmernosti, varnost – prioriteta – pomen ocene ogroženosti!).

Sodelovanje organov

■ *Naloge centra za socialno delo:*

- Nudi žrtvi in povzročitelju nasilja storitve po Zakonu o socialnem varstvu, cilj obravnave je **odprava neposredne ogroženosti in skrb za žrtvino dolgoročno varnost.**
- Delo s povzročitelji.
- Ustanovitev in vodenje multidisciplinarnega tima,
- Koordinacija služb, sodelovanje s policijo.

Obravnavava v multidisciplinarnem timu:

- CSD povabi organe in organizacije k sodelovanju v timu tako, da posredujejo svojega predstavnika.
- Odgovorne osebe organov in organizacij, ki so pozvane, so dolžne zagotoviti sodelovanje svojih predstavnikov.
- Sestajajo se na sejah, kjer se pripravi načrt pomoči žrtvi in dogovori sodelovanje ter posamezne aktivnosti, ki jih je potrebno izvesti.

Načrt pomoči žrtvi:

- Po proučitvi okoliščin je center za socialno delo dolžan nuditi žrtvi oblike pomoči po zakonu, ki ureja socialno varstvo in oceniti, ali je potrebno oblikovati načrt pomoči žrtvi, ki ga oblikuje skupaj z žrtvijo.
- Načrt oblikuje, če je za vzpostavitev varnega okolja žrtve potrebno dlje časa trajajoče ukrepanje oziroma je potrebnih več ukrepov pomoči in v drugih primerih, če oceni, da je to potrebno.
- Načrt pomoči se pripravi v okviru tima. Na seje se ob predstavnikih organov in organizacij, povabi tudi žrtev.

- centri za socialno delo in policija se o aktivnostih in delovanju, skladno s pristojnostmi in pravili stroke, medsebojno uskladita,
- **CSD v roku 5 dni posreduje informacijo o začetih aktivnostih organu, ki je posredoval obvestilo**

Težave v praksi

- Dileme in vprašanja, povezana z družbenim odzivom na pojav nasilja. Gre za nova vprašanja in dileme, ki izhajajo iz aktualne normativne ureditve in vzpostavljenega sistema pomoči,
- Razhajanje med sociološko in kazensko pravno opredelitvijo nasilnega ravnanja (soc.: vključuje širok spekter ne zaželenih ravnanj, kaz. prav.: le dejanja/ravnanja, opredeljena kot KD),
- preobčutljivost na pojav,
- zlorabe institutov, lažne prijave,
- ukrepanje služb zaradi lastne zaščite (pritiskov javnosti, strahu pred obsodbo javnosti idr.)

- problemi zakonske ureditve področja (nedorečenosti, nejasnosti (191.čl. KZ, 19., 20.,21.,22.čl. ZPND),
- vprašanje namena ZPND (zagotoviti pomoč žrtvam nasilja. Zakon v času nastajanja ni predvideval prijave nasilja proti volji žrtve – problem spremembe KZ v nov. 2008).
- Sodna praksa se še oblikuje, razlike v obravnavi med posameznimi sodišči,
- posledično neusklajeno delovanje institucij (navodilo policiji, centrom – prijava vsakega suma nasilja (in ne zgolj suma KD). Neusklajeno delovanje posameznih sistemov (probl, vključevanja zdravstva),

- težave z opredelitvijo nasilja, razmejevanjem v praksi (najpogostejša vprašanja v praksi: CSD, VIZ idr.: *kaj je že nasilje?, kje je meja?, kdaj moramo dogodek prijaviti?* Ipd.)
- problem prijav nasilja v kontekstu razveznih postopkov oz. postopkov urejanja starševskih razmerij (PAS sindrom, *ang.: Parental Alienation Syndroma, False Allegation of Sexual Abuse in Divorce Cases* (ocene tujih raziskav: *Od 20 do 80%*),
- Problemi, povezani z mrežo pomoči na področju socialnega varstva: mreža ne omogoča nameščanja kompleksnih primerov,
- problemi, povezani z odkrivanjem spolnih zlorab otrok,
- nerealna pričakovanja žrtev nasilja, prelaganje odgovornosti na institucije idr.

Zakaj nam opredelitev nasilnega vedenja v konkretnih primerih vedno znova povzroča težave?

Izjave: „sprušujem se, če gre v tem primeru res za nasilje“, „kako naj vem, kaj je sploh res?“ „jaz ne bi rekla, da je on nasilen in da je ona (nedolžna žrtev),saj mu je ona primazala klofuto“, „ona mi ne deluje kot žrtev“, „ta ženska je res agresivna, vedno kriči, zahteva“, „ni čudno, da jo je mahnil, tudi jaz bi jo najraje“ , „on je tako umirjen, urejen, prijazen“ ipd.

Kaj nam povzroča težave v obravnavi (v percepciji žrtev in povzročiteljev)?

•dejstvo, da imajo **enaka dejanja** v **različnih kontekstih** **različne vrednosti (+ /-)**, različne vplive/posledice, **odvisno od osebnosti/konteksta** (tri lutke, socializacijska sporočila idr.),

•**razlika** med **normativno opredelitvijo** in **lastno percepcijo**
• **Vprašanja "meje"** kažejo na razcep med (družbeno) normo in osebni prepričanji/pogledi posameznikov, skupin (neplačevanje preživnine -KD),

- **zamenjevanje posledic** (nasilja, zlorabe) **za osebne lastnosti,**
- **iskanje objektivne resnice** v odnosni/človeški situaciji (gre za osebno motivirano (načrtno, *nzv*) pripoved, subjektivno percepcijo),
- razlika – dejanska žrtev (hipno) – vloga žrtve (traja) -koristi vloge,
- razmejevanje nasilje/dejanje/ravnanje – odnos (pomen konteksta -odnosa, razumeti ne pomeni tudi sprejeti!),
- **vpliv (lastnih) osebnih stališč,** prepričanj na percepcijo dogajanja/dogodka/osebe.

Zamenjevanje posledic (nasilja, zlorabe) za osebne lastnosti

Posledice in znaki nasilja/zlorabe se kažejo na:

- **fizični/telesni ravni**: vidne poškodbe, psihosomatika,
- **socialno vedenjski ravni** (strah v odnosih, umik, izolacija, hiperaktivnost, delinkventnost, hladni ali pretirano izražajo čustva, agresivni ali pasivni, podredljivi idr.),
- **čustveni ravni** (boječnost do paranoičnost, potrtoost, depresivnost, anksioznost, fobije, občutki krivde, nizko samospoštovanje idr.),
- **„aktivnostni“ ravni** (pasivizacija, težave pri delo, v šoli, izmikanje, pretiravanje, zmedenost, pomankanje spontanosti, kreativnosti ipd.)

Problem z iskanjem „resnice“ - razlike v interpretaciji dogodkov

ŽRTEV

- Davil me je,
- Udaril me je,
- Posilil me je,
- Bala sem se, da me bo ubil

POVZROČITELJ

- Malo sem jo stisnil,
- Ošvrknil sem jo, če bi jo udaril, bi imela resne posledice,
- Potem sva seksala,
- Pretirava, vedela je, da ni nič takega, zdaj napihuje

Iskanje objektivne resnice: zaznava in interpretacija

Zakaj „povzročitelj“ zanika nasilje: a.) namerne laži z namenom doseganja koristi zase, b.) razlike v percepiranju in interpretaciji dogajanja (meje, dejanja).

Filtri (senzorni/čutila, filter znanja, filter vrednosti).

2 osebi dve percepciji in 2 zgodbi/ interpretaciji dejstva, dogodka, občutenj (drugega) ipd. – **nimamo opravka s čistimi dejstvi, temveč z interpretacijami.** Tudi mi imamo svoje filtre (percepcijo in interpretacijo) -kar stvar dodatno zaplete.

Nasilje je socialni fenomen

Nasilje je socialno konstruiran pojem, **nima svoje objektivne narave**, s pojmom nasilje označujemo zelo **različne oblike dejanj** (dejanja fizične narave, socialne, ekonomske, psihične, besedne, **“ne dejanja”- opustitve**), dejanja se dogajajo na nekem **kontinuumu**, glede na njihovo intenziteto, trajanje, oblike, dejanja tudi **različno percipiramo oz. jih poimenujemo** glede na to, kdo jih izvaja ipd.

Kaj (sploh) je nasilje?

“Narava” dejavnikov, ki posameznika vodijo k nasilnemu vedenju je enaka kot je narava dejavnikov, ki vodijo druge k manj ali ne-nasilnim vedenjem - **motivacija**. Vedenje posameznikov je motivirano oz. smiselno/orientirano k cilju/ugodju.

Vedenje je vedno smiselno in afirmativno, četudi so posledice lahko negativne/destruktivne.

Nekaj, kar je v enem kontekstu dobro/učinkovito/ /legitimno/legalno, ima lahko v drugem kontekstu drugačne predznake. Smisel je v drugem kontekstu ne(smisel) ali simptom.

Da bi razumeli nasilje, moramo raziskati kontekst.

Pri razumevanju konteksta moramo analizirati:

- **kaj se je zgodilo** (samo dejanje),
- kdaj, kje in med kom (**prostor dejanja**, odnos med žrtvijo in povzročiteljem, **razmerje moči**),
- posledice/ **škodo**, ki je bila povzročena (tri lutke).

Pomen **moči v odnosu**/zlorabe moči - kot ključnega elementa opredelitve dejanja kot nasilnega

Pogoji za KD (v postopku je potrebno dokazati):

- trajanje,
- neravnovesje moči v odnosu,
- zloraba moči s strani močnejše osebe,
- spravljanje druge osebe v podrejeni položaj, z namenom doseganja koristi, nadzora, želenega (svojih sličic) ipd.

Pri zanemarjanju in sur. ravnanju:

- je potrebno dokazati vpliv na razvoj otroka/škodo za osebo.

Kako razumemo moč?

družbene lokacije,
spol kot družbena lokacija,
nasilje nad moškimi;

Zloraba moči:

načrtna -motivirana, naklepna,
nehotna – oseba se ne zaveda svojega početja, izbira vedenja, ker ne vidi,
pozna drugega, vzorci, zoženost izbir (nega ostarelega člana, osebe z MDR
ipd.)